

Information om FINNSAM

Plusgironr Sverige 646 27 77-1
Bankkontonr i Postbanken Norge 0533.34.89440
Medlemsavgift 2008 55 SEK/NOK

Kassör, ansvarig för forskarkatalog och medlemsregister:

Christina Norlander, Länsmansgatan 4B, SE-777 31 SMEDJEBACKEN
Tel: (0)240-754 25 <christina.norlander@telia.com>

Skogsfinska bibliografin:

Lars-Olof Herou, Gästgivaregatan 12, SE-771 53 LUDVIKA
Tel: (0)240-169 60 <loherou@gmail.com>

Redaktör för FINNSAM-info:

Leif G:son Nygård, Berggatan 25, SE-703 64 ÖREBRO
Tel: (0)19-102137 <nygard@comhem.se>

Ledningsgrupp 2008

Mellannorrland (s-k) Maud Wedin, Bergalid 3, SE-791 32 FALUN
Tel: (0)23-228 64 <maud.wedin@telia.com>
(suppl) Kjell Nordquist, Järbo <kjell.nordqvist@hos.sandnet.se>

Gävle-Dala/Orsa Maths Östberg, V. Ösavägen 40, SE-822 91 ALFTA
Tel: (0)271-101 68 <finnskogsmuseet@swipnet.se>
(suppl) Barbro Sindler, Falun <barbro.sindler-hult@telia.com>

Bergslagen Lars-Olof Herou, Gästgivaregatan 12, SE-771 53 LUDVIKA
Tel: (0)240-169 60 <loherou@gmail.com>
(suppl) Tor Eriksson, Örebro <tor925@gmail.com>

Tiveden Lena Gribing, Anderstorp, SE-695 94 FINNERÖDJA
Tel: (0)584-202 86 <lena.gribing@telia.com>
(suppl) Jan-Erik Björk, Källby <janne.bjork1@telia.com>

Värmland Inga-Greta Lindblom, Vitsand 337, SE-685 94 TORSBY
Tel: (0)560-302 84 <inga-greta.lindblom@torsby.se>
(suppl) Niclas Persson, Torsby <klemmetan@bredband.net>

Norge södra Finnskogen Birger Nesholen, Gruetunet Museum, NO-2260 KIRKENÆR
Tel: 629 456 90 <skogfinsk.museum@east.no>
(suppl) Jan Myhrvold, Gjerdrum <jmyhrvol@online.no>

Norge norra Finnskogen Mary G. Tangen, Nordholt, NO-2429 TØRBERGET
Tel: 624 547 17 <oltangen@bbnett.no>
(suppl) Rolf Rønning, Heradsbygd <rolfro2@frisurf.no>

Landsnummer: Sverige +46 Norge +47

FINNSAM INFORMATION

Årgång 14 Nr 3 – September 2008

Kära Finnsammare,

När nu Elisabeth Thorsell, nestorn bland redaktörer inom svensk och svensk-amerikansk genealogi, har lagt sista handen vid FINNSAM-Information, är det jag som plockat upp stafettpippen och lovat att – efter bästa förmåga – redigera vårt lilla blad i fortsättningen.

Mellan 1998-2004 var jag medredaktör för *Flydda Dagar*, Linde Bergslags Släktforskarförenings medlemstidskrift. Då lärde jag mig en del när det gäller redigering, layout m m, något jag tycker är roligt och kommer att ha nytta av nu. Och jag hoppas mitt ”förstlingsverk” är till belägenhet.

Och vem är då jag? En medelålders man som släktforskat i stort sett på heltid senaste 15 åren. Rötterna på fars sida djupt i Bergslagens mylla och på mors i Österbottens kustsocknar. Så förutom att jag härstammar från de skogsfinnar som nedsatte sig i det s.k. Trelänsmotet – gränstrakterna mellan Dalarnas, Västmanlands och Örebro län – i början av 1600-talet, finns också anorna i Finlands svensktalande bygder. Min anknytning till Finland är därför stark. Från min horisont kommer jag i detta forum att delge ett och annat forskningsresultat framöver.

Min uppgift som redaktör är att först och främst samordna all slags information som rör finnbygderna i Norden och som kan vara av intresse för medlemmarna och andra utanför medlemskretsen. Men jag känner mest till ovannämnda bygder och har inte särskild stor kunskap om andra finnmarksområden.

Så för att åstadkomma en fyllig och varierad FINNSAM-Information är jag i högsta grad beroende av material från er, finnbygdsvänner!

Leif G:son Nygård
Redaktör

Nästa Finnsam-Info kommer i december. Manusstopp 1 december.

Innehåll i detta nummer, bland annat:

- Rapport från Höstkonferensen på Bergslagens folkhögskola, Skinnskatteberg
- Klotenbygden
- Protokoll från ledningsgruppens möte i Alfta

Höstkonferensen i Skinnskatteberg och Ramsberg 5-7 september 2008

Vi hade ingen tur med vädret vid FINNSAM:s höstmöte, men i övrigt var arrangemangen till full belåtenhet, så vitt jag förstått. Det är sällan som någon konferens har haft sådan fin inkvartering, med eget rum för alla deltagare.

Fredag. Efter incheckning och lunch på Bergslagens Folkhögskola i Skinnskatteberg, inleddes programmet på fredag e.m. med två föredrag som passade in under konferensens ena tema "Släktforskning".

Först var det *Gunilla Didriksson* som pratade om släktforskarproblem under rubriken "När inga kyrkböcker finns". Hon förklarade hur hon gått tillväga när hon sammanställt och rekonstruerat byar, gårdar och familjer före husförhörens tid.

Därefter berättade *Leif G:son Nygård* om sin arkivforskning gällande främst Ramsberg, Gammelbo bruk och finnarna. Det blev en engagerad framställning om glädjen av att söka i gamla luntor och den storartade eufori som det kan ge då "det stora fyndet" görs.

Konferensens andra tema var "Bergsbruk" och eftermiddagspasset avslutades av *Seppo Remes* med ett föredrag om "Finnen och malmupptäckterna". Han gick då igenom alla mellansvenska malmupptäckter som på något sätt kopplats till finnar. Det är åtskilliga välkända gruvor som enligt sägnerna kan ha hittats av finnar eller deras husdjur. Det gäller t.o.m. Falu koppargruva och Sala silvergruva.

Fredagsprogrammet avslutades med att Seppo visade sina redigerade bildspel från flera tidigare FINNSAM-konferenser.

Lördagen var avsatt för en heldagsutflykt i buss till det område, som Seppo dagen innan kallat för "en vit fläck på kartan". Det är också en glesbefolkad trakt, okänd för de flesta, i gränstrakterna mellan Västmanlands län, Örebro län och Dalarna. Guidningen, under den ganska omfattande turen, sköttes förtjänstfullt av fredagens föredragshållare Gunilla och Leif.

Ruin av smedja vid Backens

Foto:
Seppo Remes.

Är du duktig på att tolka gammal text?

Har du lite tid över?

Vi är några i FINNSAM som tänker tolka och avskrika Dalarnas gemensamma domböcker, KLHA, Serie I, 1544-1621 (och möjligen II, 1623-1645) samt Svea Hovrätt, Kopparbergs län, 1a och 1b, 1602-1642.

Jag har åtagit mig att avfotografera domböckerna. Det rör sig om ca 3500 sidor/bildfiler. Jag begär bara ersättning för resor (ca 7 tur-retur med tåg) till ULA och RA, vilka beräknas kosta ca 2200 kr. Var och en betalar då mellan 200-300 kr. (beroende på hur många vi blir). Filerna bränns på CD, distribueras till berörda och läggs ut i mitt Picasa webbalbum.

Hör av dig till mig om du är intresserad!

Redaktören

Hej alla medlemmar

Som ansvarig för medlemsregistret vill jag tacka alla som meddelat sina e-postadresser.

Kostnaden för porto och tryckning av FINNSAM-info ökar för varje gång. För att få ner kostnaden har jag erbjudit er som jag har e-postadress till att få info digitalt. Många har tackat ja. Tyvärr är det flera mejl som jag fått i retur pga fel adress så jag vädjar till dig som bytt e-post adress att skicka den rätta till christina.norlander@telia.com

Har du skaffat e-post nyligen så meddela även det.

Forskarkatalogen behöver uppdateras så meddela även de ändringarna till mig.

**Hälsningar
Christina**

Klotenbygden

Innan höstkonferensen fanns det fog för påståendet att området, det s.k. Trelänsmotet - där Dalarnas, Västmanlands och Örebro län sammanstötter - var en "vit fläck" på finnmarkskartan. Nu är det förhoppningsvis inte så långre. Och för att ge ytterligare kunskap om berörda område, särskilt Klotenbygden, har jag avskrivit en liten skrift med rubriken *"Kloten såsom turist- och rekreationsort"*. Tryckt 1913. (De svart-vita bilderna har jag utelämnat pga. dålig kvalitet). Den torde vara ganska unik eftersom den inte finns på KB, som samlar allt tryckt material på svenska.

Skriften (turist- och/eller reklambroschyren) har sannolikt tillkommit för att inte bara locka turister utan framför allt finansierare av ett projekt med turisthotell m.m. Men de storstilade planerna rann ut i sanden. Något hotell byggdes aldrig. Det berodde förmodligen på att ingen ville satsa pengar i en bygd som riskerade att avfolkas. Driften vid Klotenverken hade nämligen upphört 1910. Och farhågorna besannades sedan, kan man säga, genom att järnvägslinjen Bånghammar-Kloten - läs mer på <http://www.historiskt.nu/normalsp/tgoj/bkj/bkj.html> - lades ned 1934.

Klotenbygden, där många finner från början slog ned sina bopålar och ättlingar till dessa ännu i dag lever, är numera ett populärt natur- och friluftsområde (Älgmark Malingsbo-Kloten, <http://www.algmark.se/>). Inte minst för jakt och fiske. Fiskodling bedrivs i det nedlagda industriområdet. Och redan Gustav V förlade sin älgjakt dit. Vår nuvarande kung, Carl XIV Gustaf har valt att fullfölja den traditionen. Läser man *"Kloten såsom turist- och rekreationsort"* är det inte svårt att förstå varför.

Med båt på Långvattnet

Källa: Klotens arkiv

Förhoppningsvis får du skriften som en fil i Word. Och har du inte dator, ber jag dig kontakta mig så ska jag se till att du får en utskrift hemskickad.

Mycket nöje!

Redaktören

De första stoppen gjordes vid några lämningar av gamla finnbosättningar inom Skinnskattebergs socken - Backens vid Haraldsjön och Tackbytorp.

Foto: Seppo Remes.

Leif G:son Nygård, nuvarande ägaren Åke Henningsson, Gunilla Didriksson och Kenth Henningsson studerar karta över Tackbytorp. Till hö: Ingvar Hedaeus.

Bussturen gick sedan vidare i gränstrakterna Västmanland-Dalarna till Kloten, som numera är ett stort friluftsområde med fiske, vandringsleder och kanotuthyrning. Ursprungligen var Kloten en finnbosättning, eller rättare sagt tre, Östra och Västra Kloten samt Skålängen (numera i Ljusnarsbergs sn). Vi såg platsen för Klothyttan och Rump Mickels kvarn och i Kloten fick vi också tillfälle att äta det medskickade "krubbet."

Sedan började ett ihållande tätt vattenstril lossna ovanifrån, men vi fullföljde i alla fall med gott humör en skogspromenad från Klotstorp över Romperget till Staffas. Utsikten från bergets topp var strålande även utan solens hjälp, men de täta granplanteringarna på den långa sydsluttande "manen" förstörde allt fjärrskådande i övrigt.

Bussfärden gick vidare mot Gammelbo bruk, och framför allt, en märklig byggnad vid Granhult. Det är en slaggstensbyggnad med delar i tegel, som ursprungligen varit i tre våningar, men som numera saknar tak och troligen snart rasar samman, eftersom stora långsgående sprickor och hål finns. Om byggnaden kan kallas ria kan diskuteras, men eftersom den tydligen har använts att torka säd i så kallar jag den så, även om den inte har med vår kära finnkultur att göra.

Dagens sista stopp anknöt till temat "Bergsbruk". Vi stannade vid "Röda Jorden", där Seppo ryckte in på nytt och berättade om den mycket gamla järnframställning som skett här, långt innan den förste skogsfinnen dök upp i dessa trakter. Middagen bjöd traditionsenligt värdkommunen på, i detta fall alltså Skinnskatteberg, som också representerades av kommunchefen. Ett mycket trevligt inslag vid middagen var det fina och omväxlande musikprogram som flera elever från folkhögskolans musiklinje stod för. Det är sällan det förekommer så mycket ungdomar på FINNSAM:s träffar, men det

kändes uppfriskande.

Birger Nesholen kikar ut genom ett hål i väggen på "rian" vid Granhult.

Foto: Seppo Remes.

Söndag. Efter inmundigande av en stadig frukost var vi alla redo för även kunskapsintag.

Gunilla Didriksson berättade om finnbosättningarna i Ramsberg och Skinnskatteberg, alltså inom det område som vi dagen innan besökt på utflykten. Det utvecklade sig till ett intressant samtal med information, kunskapsutbyte och frågor.

Konferensens sista föredrag avvek en del från de tidigare, även om det handlade om släktforskning i stor skala.

Jan Myhrvold informerade om "DNA i släktforskningen". DNA är ju något som alla har hört om, men inte vet så mycket om. Det är ett relativt nytt område inom släktforskningen, men ett ökande intresse de senaste åren i framför allt USA, gör att det här är "hett stoff." Det går inte att närmare utveckla här, men den intresserade kan få information på "National Geographics" hemsida.

Det hela avslutades som vanligt med FINNSAM-möte där det avhandlades en del formella ting om vad vi nyligen gjort och vad vi tänkt göra i framtiden.

Vad som inte går att beskriva är den speciella FINNSAM-anda som alltid infinner sig när så många "nördar" och "freaks" samlas på ett ställe, men det är ju faktiskt det som händer vid dessa sena kvällar, när tankar och idéer möts, som är själva essensen av en lyckad konferens.

Lars-Olof Herou

Forsberg har av sagt sig uppdraget.

§ 9 Elisabeth Thorsell har förtjänstfullt tagit hand om FINNSAM-info under flera år. Nu vill hon att någon annan tar över fr. o. m nr 3 2008. Ledningsgruppen ska aktivt söka ny redaktör så fort som möjligt, helst så att personen kan presenteras i FINNSAM-info nr 3.

§ 10 FINNSAM:s ekonomiska redovisning 2006–2007 diskuterades. Sedan vi övergått till ett nytt bokföringsprogram har den på flera punkter blivit svår att förstå. Ledningsgruppen föreslog att redovisningen för dessa år ska presenteras på "det gamla sättet".

§ 11 På egen begäran önskade Tor Eriksson avsäga sig uppdraget som kassör, för att istället åta sig andra uppdrag inom FINNSAM.

Mötessekreterare

Maud Wedin

Meddelande från den avgående kassören angående årsredovisningen 2006 och 2007

I Finnsam-information nr 1, 2008 medföljde en årsredovisning för år 2006. Eftersom den var svår att förstå har jag enligt beslut på årsmötet i våras gjort en enklare version över samma räkenskapsår. I den versionen har jag även gjort vissa omflyttningar av medel. I stort sett samma uppställning har jag även använt för år 2007. Av kostnadsskäl kan inte dessa rapporter bifogas Finnsam-information nr 3:2008, utan jag hänvisar samtliga medlemmar till Finnsams webbplats, där de slutgiltiga redovisningarna finns tillgängliga för räkenskapsåren 2006 och 2007. De medlemmar som har angivit sin e-postadress för oss har även fått redovisningarna hemsända via mailen.

Tor Eriksson

Protokoll för ledningsgruppen lördag 24 maj 2008 i Alfta

Närvarande: Jan-Erik Björk, Tor Eriksson, Lena Gribing, Lars-Olof Herou, Inga-Greta Lindblom, Jan Myhrvold, Christina Norlander, Mary Tangen, Maud Wedin, Maths Östberg

§ 1 Mötet öppnades av Maud

§ 2 Till mötessekreterare valdes Maud

§ 3 Tors förslag till höjda medlemsavgifter samt att avgiften blir årlig bifölls av ledningsgruppen, som beslutade att föreslå årsmötet att medlemsavgiften blir årlig och att den ska uppgå till 100 för enskild person och 300 kr för juridisk medlem.

Praktiska detaljer hur medlemsavgifterna ska inkasseras hänsköts till kassören att bestämma, liksom val av kontotyper.

§ 4 Ledningsgruppen diskuterade möjligheten att huvudsakligen skicka ut FiINNSAM-info via e-post, för att spara pengar och arbete. Detta borde vara fullt möjligt. Vidare diskuterades frågan om ersättningar till ledamöter för resor för FINNSAM:s räkning. Frågorna ska belysas ytterligare och tas upp något av kommande medlemsmöten

§ 5 Ledningsgruppen diskuterade stadgeändringarna. Stadgeförslaget som tagits fram av Jan-Erik, Tor och Jan fick i stora drag godkänt av ledningsgruppen, men på några punkter behöver formuleringarna ändras. Jan-Erik, som är sammankallande i stadgegruppen fick i uppdrag att presentera stadgarna med ledningsgruppens förslag till ändringar under årsmötet. Maud föreslog också under punkt 4.2 att projekten bör bli mer självständiga och likt konferenserna själva ansvara för sin ekonomi och ev bidragssökande, eftersom ansökningar ibland behöver sändas in på kort varsel. Ledningsgruppen beslutade att frågor rörande ansökningar och liknande även fortsatt ska gå via ledningsgruppen, men vid behov kan tas via e-postmöten eller telefon- möten för snabb behandling.

§ 6 Maud informerade att FINNSAM har fått 35.000:- från "Märkesåret 1809" för en FINNSAM-konferens på Hanaholmen i Helsingfors. Temat blir Gottlund samt tiden före och efter 1809. Maud presenterar förslag till program under årsmötet.

§ 7 Jan-Erik och Lars-Olof har fått vistelsestipendier på Hanaholmen för att kunna digitalfotografera de delar av Gottlunds material som finns på SKS och finska Riksarkivet, (som arkiven själva inte kommer att digitalisera). Ledningsgruppen återkommer till detaljer som behöver diskuteras, såsom var dessa digitalfoton ska förvaras och hur de ska tillgängliggöras.

§ 8 Ledningsgruppen tog upp diskussionen kring vår hemsida och om vi ska skaffa egen server. FINNSAM var på gång i höstas med att bilda en grupp för att ta itu med detta, men verksamheten behöver aktiveras igen. Maud håller i uppdateringar tills vidare. Anna

Foto: Seppo Remes.

Den märkliga "herrgårdsrian" vid Granhult, Ramsberg, Örebro län (T). Byggt i slagg- och tegelsten. För torkning av säd i tre våningar.

Mor Annikas gruva

Annikas gruva var en ända in i senare tid oerhört efterletad "förborgad" koppargruva på grund av sägnen om "Dalkars-Annika". Den skulle ligga i trakten kring Ärtjärnskullen (bygdens namn på kartans Älgtjärnskullen.) *"Ho tog malm i si gruva å körde-n tä Bors hytta, bar i säckär å drog på kälkär. Men när ho vart så gammal, så ho inte orka mer, så broa ho igen gruva. Å senn har fölk leta där i alla tider."* (Karl-Erik P—n, f. 1854.)

Om denna gruva har vi den i mitt tycke finast berättade bergråsägner, upptecknad 1922 av Gustaf Jansson, Lilla Kristtjärn, och jag anför den här i sin helhet:

Denna hemlighetsfulla gruva skall ha varit belägen någonstans i skogen mellan Hörksälven och Stora Kristtjärn. Var Mor Annika själv hade sin bostad kan ej med säkerhet sägas, men det var väl antagligen någonstans i de skogsbygder som omgiva Ställdalen. Hon var änka efter en finne och mycket fattig, så hon måste ofta blanda med bark sin torftiga rågkaka om den skulle förslå för henne och hennes barn. För att skära barkstrimlor till brödet begav hos sig en dag till skogen. Under tiden hon var sysselsatt härmed grät hon bittert. Hon tänkte på sina små barn, som hon måste försörja och sin stora fattigdom.

Det var därför med sorg i hjärtat hon samlade hop sin bark och skulle begiva sig hem. Då såg hon plötsligt en fin och elegant fröken framför sig. Halft förskräckt hälsade mor Annika på den fina damen, som började språka med henne. "Ni stör mig, kära mor, med Eder gråt och järnmer", sade hon. "Därför har jag beslutat att hjälpa Er litet. Kom skall jag visa Eder en skatt varav Ni må taga till hjälp i Er fattigdom." Mor Annika såg förskräckt på henne, ty nu förstod hon att det var ett rå hon talade med. Men tanken på att få hjälp i sin fattigdom kom modet att växa, och hon följde med. Då de hade gått ett par tre hundra meter, böjde sig rået och rev av litet mossa och jord av en berghäll och sade: "Av detta giver jag Er litet i förskott, ty de släkten som skall ha denna skatt äro ännu ej födda. Men Ni och Er familj må taga, vad Ni med egen kraft kan, och vad Ni själva kan draga härifrån. Lagg detta noga på minnet, mor." När hon hade sagt detta, var hon försvunnen.

Mor Annika böjde sig ner och såg på, vad det var för slags skatt hon skulle få taga av. Hon drog undan lite mera mossa och jord och såg att berget var alldeles blankt och grönskimrande. Hon förstod då, att det var kopparmalm. Hon tog säkra märken, så att hon skulle hitta dit igen. Därpå begav hon sig hem, glad i sinnet.

En tid därefter gick hon dit igen med den ene av gossarna och de få verktyg hon ägde. Nu fick hon pröva på en gruvkarls

arbete. Med sin gosses hjälp högg hon och drog på den ena tillmakningen efter den andra. Berget var godgånget och lättbrutet, så att när hösten kom, hade hon inte så liten malmhop och allt var helrent och mäktigt. Inte en enda ofyndig sten hade hon i hela sin hop.

När vintern kom och snön föll, blev det för mor Annika att på kälken forsla sin malm den nära en halv mil långa vägen över Stora Kristtjärn och Björken till hyttan vid östra Born, där hon fick den brukad. Hyttkarlarna blevo över sig givna, när de sågo mor Annikas mäktiga malm. Det var bara koppar alltihop, sade de. De endast förundrade sig över, att mor Annika, som hade en så mäktig gruva, gitte dra sin malm själv på en kälke. De visste inte, att rået hade sagt, att vad hon med egen kraft kunde dra därifrån var hennes, intet mer.

När mor Annika hade fått sin malm brukad och kopparn såld, blev det inte så liten dagspenning hon hade tack vare malmens stora mäktighet. Det var nu ingen nöd längre i finnpöret. Man åt rågkaka för varje dag och hade pengar i pungen dessutom. Påföljande höst hade mor Annika ännu större malmhop. Hon började att dra malm på sin kälke igen och drog fram en hel del. Men när hyttkarlarna retades med henne, att hon, som hade en sådan rikedom i sin gruva skulle gå och släpa malm på en kälke, glömde hon bergråets ord, och högmodet fick makt med henne. Hon beslöt att med hästhjälp bortforsla återstoden av sin malm, och hon lejde sig därför en häst och for glad åstad, ty nu skulle det bli fart på den malmen hon hade kvar. Hon kom mycket riktigt till gruvan, lassade på ett bra lass och begav sig iväg. När hon hade kört en bit, hörde hon ett skällande hånskratt i skogen, och så var det slut med mor Annikas gruva. Hon fann aldrig på den igen. Hon sökte i årtal förgäves efter sin försvunna skatt. Dit hon förut kunnat gå i mörkaste höstnatt, dit hittade hon ej nu den klaraste sommardag. Skogen var som förhäxad.

Hundratals personer efter henne ha förgäves sökt efter Annikas gruva. Sägner förtäljer, att när tiden är kommen, skall två tvillingbröder finna den mäktiga kopparådern, sig själva och människor till fromma.

1) "Försök efter kopparmalm vid Älgtjärnsberget nämnes även i 1704 års bergstingsprotokoll och 1864 strax v. om Älgtjärn." (Carlborg, anf. arb., s. 188.)

* * *

Berättelsen ingår i de folkminnen som publicerats i "Ljusnars Kopparberg. En hembygdsbok" (1960), s. 435 f. Uppteckningarna initierades av Maja Forslund, Kopparberg (T), d. 1969. Även om berättelsen kan karaktäriseras som *övernaturliga väsen*, an knyter den till ett ämne under höstkonferensen (Finnen och malmupptäckterna) och skogsfinnens märkvärdiga förmåga att tyda fenomen i landskapet och leva i samklang med naturen.

Redaktören